

Honba za smaragdem

Sestupujeme úzkou pěšinkou mezi chatřemi pobitými plechem a prudkým svahem míříme po úbočí kopce do míst, kde se nachází vchod do nitra hory. Nedávné deště splavily z vesnice všechny odpadky, které teď lemují cestičku nebo vyplňují výmoly mezi kameny. Tropické slunce rozpálilo mokrou hlínu, z odpadků stoupá hutný zápach a mazlavý povrch cestičky my každou chvíli ztrácíme rovnováhu.

NAPSALI A VYFOTOGRAFOVALI **JURAJ LIŠKA A JIŘÍ ROTH**

Protí nám stoupají dva muži v propocených košilích černých od uhelného prachu. Jdou rozvážně, přes rameno motorovou pilu a motyku, za pasem mačetu. „Buénaš,“ halekáme srdečně s přízvukem, který jsme odkoukali od místních. „Buenas,“ odpovídají unaveně, oči sklopené k zemi, jako by hlídali své kroky. Musel jsem se zastavit, abychom se na úzké cestičce mohli vyhnout. Opřel jsem se o keč, na jehož větvích visely tmavé plody tvaru rugbyového míče, ale velikosti hrušky. Kakaovník. Napadlo mě, že bych si mohl jeden plod

vzít domů a zasadit semena. Utrhl jsem tmavou šišku, ale byla nezvykle lehká. Z malého otvoru začali zmateně vybíhat obrovští termiti. Během vteřiny jsem měl obalenou celou ruku. Začal jsem je zuřivě setřásat. Špinavý muž, který šel poslední, se ohlédl, zasmál a pokračoval nevzrušeně v cestě do vesnice.

Za dalších pět minut se ocitáme před prkenným přístřeškem plným ušpiněných tváří, z nichž jsou vidět jen bělma očí. Přístřešek stojí jen deset metrů od vchodu do sluje, odkud každou chvíli vycházejí dělníci, tlačící před sebou těž-

ký hornický vozík vrchovatě naložený hlušinou. Jsme na místě. Kolik měsíců, ba let jsme o tom snili, a teď jsme tady. V místě, kde se těží nejkvalitnější smaragdy světa.

Dostali jsme se do oblasti, před kterou nás každý varoval, protože je pod přímou správou velkých bossů smaragdového byznysu. Všichni nás tu ale srdečně zdraví a chovají se až neskutečně příjemně. Důvod je jasný. Náš doprovod, dva z mnoha osobních strážců jednoho z nejvlivnějších bossů, Fernanda, dává dělníkům najevo, že jsme jeho osobními

Šachta La Pita a kolem skromné přibytky guaqueros

Pouliční prodejci smaragdů na Avenidě Jiménez v Bogotě

hosty. Což je privilegium, které se nedostane každému. Proto ta nepředstíraná úcta. Náležitě si jí užíváme a když se na sebe otočíme, pochopíme, že oběma prolétla hlavou stejná věc – ta strašlivá anabáze, kterou jsme museli absolvovat, než jsme se sem dostali.

ZAČALO TO FOTOGRAFÍ

„Chtěl bych se podívat sem,“ zapíchnu Jura prst do fotografie, na stojí dělník a drží v ruce obrovský smaragd. Fotografie vyšela v nějakém kolumbijském magazínu jako doprovod k textu o mafianských praktikách majitelů smaragdových dolů. Sedíme v pražské hospodě a plánujeme si cestu po Latinské Americe. V Kolumbii toho chceme stihnout co nejvíce. V ten moment se nám zdá, že není nic jednoduššího, než do těch smaragdových dolů prostě odjet. V Bogotě bydlíme u fotografa Olivera, autora onoho smaragdového snímku.

„Vše je zařízeno,“ nabudil nás optimistickou zprávou po našem příjezdu. „Mluvil jsem se zástupcem jednoho ze šéfů – pozítří se s vámi setká osobně.“

Návštěvě dolů podřizujeme celý itinerář. Za dva dny ale přichází Oliver se zprávou, že mu jeho kontakt ještě nevolal. „Tak mu zavolej ty,“ doporučujeme mu. „To nejde. Nemám jeho číslo. Nedávají ho nikomu. Musím čekat, až zavolá sám.“ Začalo být jasné, že tak jednoduché dostat se do dolů zase nebude.

Znovu tedy měníme plány a odjíždíme z Kolumbie. Sem se tedy vrátíme až

za dva týdny a pověřujeme Olivera, aby zařídil, co půjde.

Ale ani po našem návratu není k dipozici žádná konkrétní zpráva. Je úterý, v pátek odlétáme, nezbývá než jednat na vlastní pěst. Zkoušíme několik kontaktů, ale marně. Ujišťujeme se, kolik by nás stál pronájem auta, kdybychom zamířili k dolům sami. Peníze bychom sice měli, ale nikdo nás tam nechce odvézt. „Ne, señore, tam nepojedu. Je to nebezpečné. Když nemáte povolení, stejně vás tam nepustí. A nebo vás nepustí zpátky,“ říká jinak ochotný majitel terénní toyoty. Po-

vysvětlit, o co nám jde, tím více jsme se do toho zamotávali. Stále se na nás dívala podezíravě. Teprve když se ve dveřích objevil statný chlapík v sáčku s vyboulenými kapsami, napětí povolilo.

O půl hodiny později už na stole ležely všechny ukázky našich vydaných článků a fotografií, které jsme měli s sebou, a už jsme se bavili o poznání srdečněji. Doña Marlen, jak se ona dáma jmenovala, nám předvedla své malé království plné brusek a surových kamenů, ukázala nám, jak se brousí smaragdy i co dovejde jenom ona, a pak slíbila, že se pokusí pro nás něco udělat. Ten večer jsme přesto nedoufali, že bychom se nám náš sen návštěvy smaragdových dolů mohlo podařit uskutečnit.

KONEČNĚ KONTAKT

Muž, který se objevil u doni Marlen, byl syn jednoho z bývalých majitelů dolů, Vilmar Novoa Bohórquez. Mezi smaragdy vyrůstal a vypěstoval si k nim nefalšovanou upřímnou lásku. Tři měsíce před naší návštěvou Bogoty otevřel za přispění největších magnátů muzeum smaragdu. Jediné na světě. Protože mu u smaragdů jde jenom o jejich přírodní krásu a nijak nesleduje jejich finanční

Umělecké dílo doni Marlen

hodnotu, dokázal hovořit bez skrupulí o poměrech, jaké v Kolumbii panují. Jako se mění celý svět, markantně se změnila i situace ve smaragdovém obchodu. Ještě před několika lety šlo o byznys, kde cesty nejbohatších lemovaly mrtvoly. Ještě dnes je v Kolumbii pojmem jméno největšího z největších, smaragdového magnáta Víctora Carranzy. Dosud žijící, pětasedmdesátiletý muž musel v dobách začátků v byznysu pro svou ochranu hojně využívat jednu z nejkrutějších ozbrojených složek v zemi, paramilitares. Soukromá armáda měla původně pouze chránit majetek bohatých. Postupně se ovšem změnila v bojovou jednotku a její majitelé ji používali všude, kde potřebovali. Třeba k odstátnění konkurenta.

Pravda ovšem je, že boháčů jsou v Kolumbii na seznamu guerilly jako kandidáti na únos. Bez pořádně vyzbrojené ochrany proto nedají ani ránu. Kolumbijská příroda dala těmto lidem do ruky nesmírné bohatství. Kolumbijské smaragdy jsou nejčistší a nejvalitnější na světě. Pro své výrobky je využívá celá řada firem, mezi nimi i Cartier, Bvlgari nebo Tiffany. Kdo by se chtěl něčeho takového lehce vzdát? Cordillery ve svém srdci skrývají tuny těchto kamenů – stačí je jen dobýt.

O území s největšími zásobami se dlouhá léta vedly tuhé boje. Místa, kde se těžily nejkvalitnější kusy, byla přísně střežena právě paramilitares. Pokud se tam ocitl někdo cizí, kdo by mohl vypadat jako komunista nebo příslušník guerilly, mohl se rovnou rozloučit se životem. Odlehlé a špatně dostupné ob-

lasti dávaly smaragdovým králům takřka stoprocentní jistotu, že tu nikdo nebude po nikom pátrat. Silnější zvítězil a patřila mu i kořist – smaragdový důl. Kdo nezabil, byl zabit. Z majitelů dolů se stali magnáti obklopeni pohádkovým bohatstvím, pro něž není problém soukromým letadlem létat nakupovat do Milána nebo si jezdit užívat života do Asie.

Mafiánské prostředí se úspěšně rozvíjelo i přes to, že doly ve skutečnosti patřily a dodnes patří státu. S největší pravděpodobností jde jen o kamufláž – aby prostí lidé neměli pocit, že si pár jedinců žije nad poměry z bohatství, které patří všem. Zisky velkých bossů se totiž změnou vlastnictví nikterak nesnížily. Výnosy z těžby i nadále patří těm, kdo těží. Státu se odvádějí jenom poplatky za pronájem dolů. Ve srovnání s tržbami za smaragdy jde o směšné částky.

V současné době už to jednak vypadá, že karty jsou rozdané, jednak i odběratelé smaragdů požadují, aby producenti měli dobrou pověst. To utišilo války mezi klany a bossové hledí na to, aby si před veřejností napravili pošramocenou reputaci. Nastupující generace obchodníků se smaragdy má sice stejně ráda luxus jako jejich otcové, ale protože se

pohybují v globalizovaném světě, kde si všichni vzájemně vidí do kuchyně, snaží se ukozovat těžbu i prodej smaragdů jako normální byznys.

ZÁZRANÝ TELEFONÁT

Doña Marlen odvedla kus práce. Na schůzku s bossem Fernandem se normálně čeká několik týdnů – pokud nejste obchodník, který mu veze kufr plný peněz. Jako ve správném mafiánském filmu má kancelář v nejvyšší patře. Vyjždíme tam výtahem spolu s osmi muži v kožených bundách. Jsou to pouliční obchodníci. Sem nahoru si jezdí nafasovat smaragdy, které potom na ulici nabízejí turistům. Platí jen to, co prodají. Vyvracejí tím tvrzení, že se na ulici prodávají jenom padělky.

U pancéřových dveří s mnoha zámky, které kryje dřevěný obklad, stojí fronta asi třiceti mužů. Prodíráme se kolem nich a přes další dvoje dveře a podivně se tvářící chlapíky s pistolemi se ocitáme v předpokoji kanceláře, kde úřaduje muž spravující mnohamiliardový majetek. Měl nás sice přijmout ve čtyři, ale dává si načas. On může. Pak už stojíme před stole, za nímž sedí urostlý pořizek, tmavé vlasy, hladce oholená tvář, nad

Vozík s naloženou horninou tahají z šachet i několik kilometrů...

volení... Kde máme, sakra, sehnat povolání? Zbývá poslední možnost – avenida Jiménez, ulice s největší koncentrací smaragdových obchodů v Bogotě.

DOÑA MARLEN

Soumrak přichází rychle. Jen několik minut po půl páté odpoledne je už skoro tma. Jdeme rychle, míváme výlohy vyložené zelenými kamínky. Kde bychom mohli najít nějakou pomoc?

„Lituji, neznám žádného bosse,“ odmítá se s námi bavit důstojně vyhlížející prodávač a vrací se do obchodu. Naše naděje zvolna mizí za obzorem. Prošli jsme už celou avenu Jiméneza a nejsme o nic moudřejší než na začátku. S našimi expedičními věcmi od Bushmana, tedy s kapsáči, vestami ověšenými spoustou věcí, podivným batohem, Jirka navíc s maččetou a revoluci-

onářským kloboukem, nebudíme na jedné z nejbohatších bogotských ulic velkou důvěru. Vlastně bychom klidně mohli patřit mezi guerillas.

Před automatickými dveřmi dvanáctipatrové budovy nám zastoupil cestu po zuby ozbrojený vrátný. Chvilí přemýšlel, jestli nás má pustit dovnitř a nakonec neochotně uhnul z cesty. Viděli jsme, že někam telefonuje, i když to s námi vůbec nemuselo souviset.

Rovnou jsme vystoupali do prvního patra. Většina obchůdků už byla zavřená, živo bylo jen v několika dílničkách. Ve druhém patře jsme nakoukli do otevřených dveří, kde za brusným kotoučem seděla drobná, asi padesátiletá žena. Netvářila se moc přívětivě. Když se Jura zeptal na nějakého bosse, výraz obličejů jí ještě více ztvrdl. Čím více jsme se jí snažili

Doña Marlen ve své dílně

Broušení smaragdů

Všichni muži ve vesničce Chacaro nabízejí smaragdy

levým okem se mu přes celé čelo klene jizva. Pevný stisk ruky, odměřená mluva. Představí se jako Fernando. Za jeho zády je přes prosklenou stěnu vidět část Bogoty. Jura se ujímá slova a představuje nás jako novináře, kteří chtějí poznat těžbu smaragdů zblízka. Fernando se ještě chvíli tváří jako velký boss, ale postupně roztaje. Vypráví o společnosti, o smaragdech, o místech, kde s nimi obchoduje. Náhle se zvedá a zve nás do vedlejší místnosti. Tam vytahuje zpod skříně velký pytel plný neopracovaných smaragdů. "To mi přivezli včera z nového naleziště," říká a oběma rukama se noří mezi zelené kamínky. Pak bere pytel a vysypá jeho obsah na stůl. Všichni se přehrabujeme v magickém nerostu a povídáme si o smaragdech.

PK bere Fernando telefon a někomu volá. A je to tady. Někdo na druhém konci se dozvídá, že dnes v noci nebude spát, ráno v pět nás musí vyzvednout na naší adrese. Fronta pouličních obchodníků mezi tím zmizela, vrátný u vchodu nás uctivě zdraví. Od chvíle, kdy jsme se sešli s Fernandem, se k nám všichni chovají tak nějak jinak. Ale možná se nám to jenom zdálo.

JDEME DO DOLŮ

Doly v departamentu Boyaca ve vesnici Pita poblíž Muza, oblastí, kde je největší výskyt nejkvalitnějších smaragdů, jsou od Bogoty vzdálené pouze nějakých dvě stě kilometrů. Přesto nemáte šanci tu cestu urazit dříve než za pět hodin. Po silnici jedete jen nějakých sto kilometrů, zbytek tvoří bahnitá cesta po úbočí Centrálních Kordiller, nahoru a dolů. Pokud nejste milovníci pouťových atrakcí, bez kinedrylu to nezvládnete.

Asi ve dvou třetinách cesty nás zastavuje ozbrojená hlídka v zelených uniformách. Musíme všichni z auta, obrátit kapsy naruby a vysypat obsah batohu. Po důkladné kontrole můžeme dál. Vládní vojska kontrolují vybrané úseky země a chrání tak obyvatele před guerillou.

Prvním setkáním se surovými smaragdy představuje vesnice Chacaro. Hliněný plácek je zaplněn chlápky v košilích s krátkým rukávem. Než jsme tam zastavili, hráli kulečnick nebo pili pivo z plechovek. Jakmile jsme vylezli z au-

ta, už nám strkali pod nos různé velké kameny. Náměstíčko s obchodníky leží na planině, odkud je výhled na několik šachet v údolí. Tam máme zaměřeno.

Džípem projíždíme vesnicí vystavěnou na hrozivých svazích. Je to vesnice horníků, guaqueros. Parkujeme na spodním konci a zbytek k šachtě jdeme pěšky. Jura se dává do řeči s asi čtyřicetiletou ženou. Usmívá se od ucha k uchu. V tomhle dole pracuje už deset let a ještě si nic nevydělala. Prý nemá štěstí. Dáváme se do řeči s předákem, který nám vysvětluje, že zájemce o práci přijde a začne pracovat. Ostatní horníci ho nejprve ubytují u sebe ve vesnici, časem si ze zbytků důlních výdřev a hliníkového plechu splácá vlastní chatrč. Nemá žádný nárok na mzdu. Pracuje za slib, že až majitel dolu prodá to, co vykotal, dostane zapláceno. Co vydoloval, eviduje předák.

Nechápeme, jak ta žena, která, jak tvrdí, dosud nic nenašla, ještě neumřela hladem. Předák na nás spiklenecky mrká. Je to jasné. Ti lidé si mohou nechat drobné kamínky, když mají opravdu smůlu, tak jim sem tam předák něco ukápně. Kamínky prodají přímo na místě, což znamená za nejnižší cenu. Stačí jim to tak akorát na jídlo. Málokdo si vydělá víc. Je to začarovaný kruh, ze kterého není úniku.

A přece. Když o hodinu později sedíme v místní hospodě, kde nám majitelky pečou na pánvi rybu, dozvíme se šokující informaci. Fernando začínal jako tíhle lidé – jako guaquero! Nebyl ale tak hloupý, aby kameny prodával přímo tady. Sbíral si je a jednou za měsíc je odvezl do Bogoty. Prodal je za mnohonásobně více. Tak si za deset let nastřídal slušný kapitál, se kterým se pustil do obchodování. A protože smaragdům velice dobře rozuměl, vypracoval se až na ředitele bohaté společnosti. Tím, že býval jedním z nich, získává Fernando body navíc u dělníků. Jeho slovo je více než zákon. Přes svůj věk se těší neuvěřitelné přirozené autoritě.

JEŠTĚ DON JOSÉ

Slunce se přešplhalo svůj nejvyšší bod. Mysleli jsme, že vyrazíme domů, ale řidič jen zavrtí hlavou. "Ještě vás chce vidět don José." Netušíme, o koho jde, dokud ho osobně nepoznáme. José

Úspěšný úlovek z ranní směny Smaragdy – recept na dobrou náladu i po 8-mi hodinové dřině, při 40 stupních a téměř 100% vlhku

Buitrago nás přivítal ve vesnici, jež vypadala jako kulisy hollywoodského filmu o Dickensovi a se jménem evokující spíše kalifornské letoviště – Santa Barbara. Je oblečen v teplácích a tričku adidas, na čele baseballovou čepici. U nás byste si takového týpka ani nevšimli. Podle chování zbytku vesnice ale tušíme, že před námi stojí mimořádná osobnost. Na každém kroku ho doprovází šest osobních strážců. Nejprve nás vede do vlastního muzea, kde má všechno možné, co souvisí s těžbou smaragdů. Motyky, helmy, krystaly bílých solí vytvářející bizarní plastiky, zkameněliny staré několik desítek tisíc let, důlní lampy, fotografie... Na jedné je vyfotografovaný jako mladík se samotným Carranzou.

Nedá nám to a ptáme se ho války klanů. Jenom se usměje. „To už je dávno," říká. Když se ho ptáme, zda se nějaké zúčastnil, lakonicky odpoví: "Ti zlí jsou mrtví,

hodní zůstávají." Napěchuje nás do auta a jedeme se podívat na jeho doly.

Je už tma, on řídí, Jura sedí na místě spolujezdce a vzadu se mačká šest jeho strážců. Asi po půlhodině zastavujeme před prkennou ubytovnou, kde se zhruba dvacet dělníků dívá na televizi. Buitrago nás automaticky vede do jejich pokojů, abychom viděli, jak bydlí. Důl vlastní spolu s Rusy. Ti jsou vedle Japonců a Kanadánů největšími investory v této branži. José tvrdí, že nám může v okolí opatřit hned několik dolů, pokud budeme mít zájem. V době, kdy je vlastní stát? Žádný problém. Rusové tu otevřeli šachtu a chystají se zahrady vedlejší údolí, kde chtějí chovat ryby. Na svazích hory, kde mají důl, vysadili rajčata. Prostě tu hospodaří.

Prohlídka se neobejde bez návštěvy dolu. Jenom musíme dávat pozor, kam šlapeme – jako výstraha na dřevěném

kůlu visí tělo mrtvé zmiže kroužkové. Smrtelně jedovaté. "Je jich tu plno," konstatuje José.

Spletitými šachtami putujeme asi půl hodiny. Majitel je na ně hrdý. Je tu králem a je si toho dobře vědom. Část svého království nabízí i nám. Prohledáváme kapsy, jestli přece jenom... ne, opravdu, je nám líto, na důl zrovna nemáme. Jsme šťastní, že to všechno vidíme, ale jsme také strašlivě unavení. Ještě absolvujeme noční vojenskou hlídku a do Bogoty se vracíme hodinu po půlnoci.

Únava, kterou jsme drželi takovou dobu na uzdě, se začíná ozývat až v le-tadle. Ruka mi zabloudí do kapsy a vydoluje malý složený papírek. Když ho rozbalím, v jeho ohybu leží několik malých zelených kamínků. Beru je do ruky a pozoruji proti světlu. Jak moc je obsaženo v tak malém kousku nerostu. Celá lidská povaha